

Museum Belvédère in Oranjewoud toont onder de titel *Beyond Heaven and Earth* zo'n zeventig werken van de Litouwse kunstenaar Mikalojus Konstantinas Ciurlionis (1875-1911). Het is zijn eerste solo-expositie in Nederland.

DIRK VAN GINKEL

Pas na de onafhankelijkheid van Litouwen in 1990 begon men Mikalojus Konstantinas Ciurlionis te ontdekken", zegt directeur Han Steenbruggen van Museum Belvédère. „Hij is in zijn land, dat decennialang geïsoleerd is geweest van het westen, dé grote held. Er zijn inmiddels over de hele wereld tentoonstellingen geweest, maar nog niet in Nederland. De mooiste werken, die allemaal in het naar hem vernoemde M.K. Ciurlionis Museum in Kaunas worden bewaard en getoond, zijn nu in ons museum te zien. Prachtig om zo iemand in huis te hebben.”

Zo'n tien jaar geleden bracht Steenbruggen een bezoek aan het Museum voor Schone Kunsten in Gent. Er was een solo-expositie van Ciurlionis.

„Ik kende de kunstenaar niet, maar was totaal overrompeld. Het werk van Ciurlionis sloot nauw aan bij het symbolisme van begin vorige eeuw, maar het viel ook behoorlijk buiten de kaders van die stroming. Het werk was primitief, spiritueel, sprookjesachtig, intellectueel en een tikje naïef. Het hing ook nog eens tegen de volkskunst aan. En omdat het allemaal op klein formaat geschilderd was, had het werk bovendien nog iets intiem. De combinatie van al die aspecten vond ik geweldig. Op weg naar huis bedacht ik me dat ik in de opwindning helemaal was vergeten om een catalogus te kopen.”

Zoals dat gaat, raakte Ciurlionis later wat op de achtergrond, want Steenbruggen ging in de weer met exposities van internationale beroemdheden als Paula Modersohn-Becker en Käthe Kollwitz. Maar tijdens de voorbereidingen van de Morandi-expositie dook Ciurlionis opens weer op.

„Ik las een stuk van schrijver Jan Brokken over Morandi. Ook schreef hij over Ciurlionis. Ik had eerst helemaal niet door dat het om die schilder uit Gent ging, want Brokken schreef over de musicus die Ciurlionis ook was. Prachtige composities had hij gemaakt: cantates, preludes, fuga's, canons... Sommige

Mikalojus Konstantinas Ciurlionis - Zomer

Het offer

Zeilboten

De prelude van de ridder

Litouwse ontdekking

“

PRIMITIEF, SPIRITUEEL, SPROOKJESACHTIG, INTELLECTUEEL EN EEN TIKJE NAÏEF

worden nog steeds uitgevoerd. Maar op zeker moment viel het kwartje bij mij: Ciurlionis verenigde meerdere talenten in zich. Toen kreeg het enthousiasme van toen weer vat op mij en besloot ik te proberen om een grote expositie in Museum Belvédère aan hem te wijden.”

EMOTIONELE BINDING

Museum Belvédère heeft van oudsher veel belangstelling voor kunstenaars die als autodidact niet alleen hun eigen artistieke weg volgen maar ook een sterke emotionele binding voelen met hun omgeving. Denk maar aan Jan Mankes, Sjoerd de Vries en Jan Sniyder. Daar past Ciurlionis heel mooi bij.

„Uit al het werk dat wij van hem laten zien, blijkt zijn diepgaande betrokkenheid bij zowel het landschap als bij wat je de Litouwse zaak zou kunnen noemen. Het land was in het begin van de vorige eeuw bezig zich te ontworstelen aan de onderdrukking door het Russische rijk. Er begon zich een zeker nationalisme te manifesteren en Ciurlionis voelde zich sterk verbonden met die ontwikkeling. Dat blijkt bijvoorbeeld heel mooi uit het werk *De prelude van de ridder*.”

In de achtergrond van dit schilderij zijn de majestieuzelijke contouren te herkennen van een grote stad, vermoedelijk de hoofdstad Vilnius. Meer naar de voorgrond zijn indrukwekkende landschappen te zien, met zowel hoekige rotsformaties als glooiende heuvels met bomen. Helemaal vooraan prijkt een stadsmuur met in het midden een poort die toegang biedt tot die veelbelovende wereld daarachter. Boven alles vliegt een vastberaden ridder door de lucht.

„Die ridder te paard maakt deel uit van het wapen van Litouwen”, zegt Steenbruggen.

„Hij is op te vatten als een metafoor voor het verlangen naar het uitgestrekte Litouwse rijk van eeuwen geleden. Dat hij zich dwars tegen de leesrichting in beweegt – net als de ridder in het Litouwse wapen trouwens – wijst terug naar dat roemrijke verleden.”

„Wat verder opvalt, is de coulissenachtige enscenering. Net als bij opera wordt een wereld opgeroepen door decors achter elkaar te plaatsen. Hier zie ik de muzikale achtergrond van Ciurlionis terug. Hij bouwt zijn schilderijen op volgens de regels van de muziek, in elkaar opvolgende delen. De contour van bijvoorbeeld de skyline zou je daarom ook best als melodielijn op kunnen vatten. Tot slot is er ook nog de

muzikale titel *Prelude*: een voorspel of opmaat, in dit geval tot een glorieuze toekomst waarvan de wortels in het verleden liggen.”

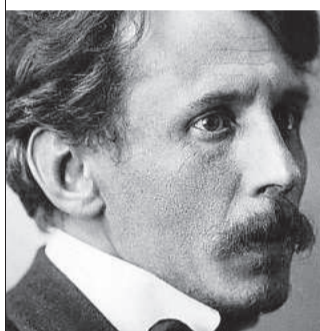
EENHEID VAN TEGENDELEN

Op de uitnodiging van Museum Belvédère – en op het omslag van de catalogus – staat het schilderij *Het offer*. Een wonderlijk werk met een religieuze onder-

toon. Er is een offer dat wordt aangenomen en een ander dat wordt afgewezen. En dan is er die engel in het centrum van het beeld.

„Maar er is meer”, zegt Steenbruggen. „Dit werk gaat over de eenheid van tegendelen, het een niet zonder het ander: wit en zwart, rond en hoekig, gestileerd en ruw, vast en vloeibaar, groot en klein, aards en hemels, leven en dood. Helemaal duiden kan ik het niet. Vaak refereert zijn werk aan volksverhalen die van oudsher alleen in een mondelinge traditie zijn overgeleverd en nu verloren zijn gegaan. Ciurlionis heeft zelf ook heel weinig over het eigen werk gezegd. Dat is jammer, maar het heeft ook een groot voordeel. Je kunt er als beschouwer je eigen verhaal bij maken.”

Mikalojus Konstantinas Ciurlionis:
Beyond Heaven and Earth
Museum Belvédère, Heerenveen
t/m 9 juni (di t/m zo 10-17 u)
museumbelvedere.nl

Mikalojus Konstantinas Ciurlionis

